

„EDUKACJA BLIŻEJ NATURY – wsparcie oddolnych inicjatyw edukacyjnych na terenie gminy Kąty Wrocławskie i Kobierzyce”

Podniesienie świadomości ekologicznej oraz atrakcyjności najbliższego otoczenia poprzez organizację ścieżki edukacyjnej na terenie zespołu parkowo-pałacowego w Krzyżowicach w gminie Kobierzyce na Dolnym Śląsku

ZAŁOŻENIA MERYTORYCZNE

Ścieżki edukacyjne stanowią doskonałą naturalną bazę do prowadzenia zajęć w terenie, do pracy z uczniami w ramach lekcji przyrody i biologii, ale również są terenem wypoczynku, rekreacji, turystyki, wzbogacenia wiedzy o regionie. Przyrodnicze ścieżki dydaktyczne umożliwiają poznanie najbliższej okolicy i regionu, wpływają na wychowanie moralno-społeczne, estetyczne i zdrowotne.

W gminie Kobierzyce obserwujemy postępującą ekspansję miasta Wrocław, coraz większe uprzemysłowienie, nie idzie to niestety w parze ze wzrostem świadomości ekologicznej mieszkańców. Na obszarze gminy istnieje niewykorzystany potencjał przyrodniczo-środowiskowy, jest wiele obszarów, które przy społecznym wsparciu mogłyby przyczynić się do zmiany tego stanu rzeczy a także podnieść atrakcyjność regionu.

Zespół parkowo-pałacowy położony jest na terenie Powiatowego Zespołu Szkół Nr 1 w Krzyżowicach . Krzyżowice to wieś położona w północno-zachodniej części gminy Kobierzyce. Początki szkoły w Krzyżowicach to rok 1947, obecnie to w/w PZS Nr 1 skupiający różne typy szkół ponadgimnazjalnych.

Wieś Krzyżowice stanowi ewenement w gminie Kobierzyce – jest jedną z najbardziej zalesionych wsi na tym terenie ze względu na obecność zespołu parkowo-pałacowego i przyległe lasy grądowe i łąkowe.

Szkoła w Krzyżowicach od lat prowadzi edukację przyrodniczo-ekologiczną nie tylko w formie zajęć obowiązkowych w szkołach o profilu rolniczo-hodowlanym, ale także w postaci zajęć dodatkowych i realizowanych projektów, mających na celu propagowanie walorów okolicy oraz wspólne działania społeczności szkolnej i lokalnej. Działaniom tym sprzyja bogata baza wyjściowa szkoły – zespół parkowo-pałacowy, pola uprawne, szkolna stadnina koni.

Właśnie zespół parkowo-pałacowy i przyległe tereny stanowią znakomitą bazę wyjściową do zorganizowania ścieżki edukacyjnej prezentującej walory przyrodnicze regionu.

Przeznaczeniem ścieżki byłoby przede wszystkim zapoznanie uczestników z najbliższym otoczeniem, prezentacja walorów okolicy, w której pozornie ze względu na brak usankcjonowanych prawem form ochrony przyrody nie można znaleźć interesującego materiału. Ścieżka pozwala na zrozumienie możliwości harmonijnego współistnienia przyrody i człowieka.

Ścieżka umożliwi prowadzenie lekcji i wycieczek dla dzieci i młodzieży z przedszkoli i szkół, podniesie świadomość ekologiczną mieszkańców oraz atrakcyjność turystyczną regionu, a w procesie jej tworzenia pozwoli na zaangażowanie społeczności szkolnej i lokalnej oraz realizację strategii równościowej.

ZAŁOŻENIA ORGANIZACYJNE

Walory przyrodniczo-poznawcze ścieżki edukacyjnej w Krzyżowicach są możliwe do wykorzystania już w chwili obecnej. Można zwiedzać zespół parkowo-pałacowy

samodzielnie lub z pomocą „przewodnika” po wcześniejszym uzgodnieniu terminu w sekretariacie szkoły. Trasa ścieżki jest dokładnie opisana, dostępna jest również prowizoryczna mapka.

Pomysłem na rozwijanie tej inicjatywy jest wykonanie i osadzenie elementów konstrukcyjnych ścieżki edukacyjnej na terenie zespołu parkowo-pałacowego w Krzyżowicach. Program tego przedsięwzięcia obejmowałby następujące czynności:

- 1 – wykonanie tablic merytorycznych z opisem przystanków,
- 2 – wykonanie stojaków na tablice o stałej konstrukcji,
- 3 – umieszczenie tablic w stojakach,
- 4 – umocowanie wykonanych stojaków w podłożu,
- 5 – projekt i wydruk publikacji i oferty związanej ze ścieżką.

Wykonanie elementów konstrukcyjnych oraz prace przy ich mocowaniu byłyby powierzone profesjonalnej firmie; jednak w realizację projektu byłiby zaangażowani członkowie grupy projektowej, uczniowie i nauczyciele PZS Nr 1 w Krzyżowicach, Stowarzyszenie Miłośników Krzyżowic, lokalna społeczność wiejska.

Promocja ścieżki na terenie LGD odbywać się będzie bezpośrednio – najlepszymi „ambasadorami” są uczniowie, nauczyciele, mieszkańcy wsi i sympatycy szkoły, wsi, stadniny koni itp.

Dane kontaktowe

Powiatowy Zespół Szkół Nr 1 w Krzyżowicach

Ul. Główna 2

55-40 Kobierzyce

tel/fax (071) 311 84 79

e-mail pzs@pzs-krzyzowice.wroc.pl

www.pzs-krzyzowice.wroc.pl

SCENARIUSZ ZAJĘĆ

I. Pałac w Krzyżowicach

Krzyżowicki pałac jest przykładem architektury rezydencjonalnej z końca XIX wieku. Jest to budowla na planie podkowy, posiada neobarokowy korpus i barokowe skrzydła. Szczególną uwagę zwraca neogotycka kwadratowa wieża w środkowej części pałacu – posiada charakterystyczne dla średniowiecznych budowli obronnych regularne występy, służące do ochrony łuczniczków. Wejście na wieżę pozwalało obserwować okolicę – przy dobrej pogodzie widać było stąd Wrocław, Masyw Ślęży a nawet partie Sudetów. Obecnie wieża jest niedostępna z uwagi na zły stan techniczny schodów. Warto również wejść do środka pałacu. Uwagę zwraca klatka schodowa z marmurowymi schodami i marmurowym posągami lwów z rogami obfitości; na półpiętrze znajduje się duże okno z elementami witrażowymi. Korytarz na dole oraz pokój w stylu holenderskim (obecnie pokój nauczycielski) zdobiony XIX wieczne ceramiczne płytki. Przedstawiają one wiejskie i morskie pejzaże, zwierzęta, rośliny, sceny rodzajowe, nawiązują do XVII wiecznego malarstwa holenderskiego. Ciekawostką jest to, że płytki są niepowtarzalne – każda przedstawia inną scenę, różnice niejednokrotnie dotyczą drobnych detali. W obecnym sekretariacie i gabinecie dyrektora zachowała się stylowa XIX wieczna dębowa boazeria, meble oraz sufitowa sztukateria. Neobarokowa sztukateria, ściany o neobarokowych podziałach zachowały się w pokoju nauczycielskim, w salach lekcyjnych na pierwszym piętrze, w których znajdują się też dwa holenderskie piece kaflowe – klasycystyczny z końca XVIII wieku i secesyjny z około 1900 roku.

Cele

Przystanek I – pałac w Krzyżowcach ma za zadanie przedstawienie uczestnikom wycieczki podstaw, na jakich zostało uformowane założenie dworskie z XVIII wieku; przedstawiona szata roślinna, charakter zbiorowisk roślinnych ma bowiem związek z pałacem, jego powstaniem i historią. Ponadto pozwala traktować wytyczoną ścieżkę jako założenie integracyjne i wielotematyczne – tematyka obejmuje również zagadnienia z dziedziny historii, architektury i sztuki Dolnego Śląska.

Proponowane zagadnienia do realizacji na przystanku pierwszym ścieżki dla dzieci w wieku wczesnoszkolnym:

- 1) „Kto odnajdzie na ścianie dwa identyczne kafelki ?”
- 2) „Poszukujemy posągu lwa”
- 3) „Co możemy znaleźć w rogu obfitości?”

II. Park zabytkowy – okazy drzew - „świadców historii”

Wychodzimy na dziedziniec; tuż przy oknach pokoju nauczycielskiego rośnie cyprysik Lawsonia (*Chamecyparis lawsoniana* Parl.) i jałowiec pośredni (*Juniperus x media* Van Melle); idąc dalej w kierunku północnym mijamy po drodze willę pałacową z lat 1891-1895 – budynek nawiązujący do renesansu, baroku, rokoka i neoklasycyzmu, dawną krytą ujeżdżalnię (obecnie sala gimnastyczna), budynki gospodarcze (obecnie internat), oficyny pałacowe. Jeszcze w okresie międzywojennym pałac był otoczony ze wszystkich stron zielenią, od południa i zachodu regularnym ogrodem strzyżonym, od wschodu parkiem, od północy kępami drzew. Do dziś zachowało się z pierwotnego założenia bardzo niewiele – resztki grabowych szpalerów, aleja lipowa oraz układ ścieżek; liczne są egzemplarze wiekowych drzew – głównie lip i dębów szypułkowych. W latach 80-tych i 90-tych minionego stulecia teren zespołu parkowo-pałacowego obsadzono nowymi gatunkami drzew i krzewów.

Na trawniku przed willą i internatem mamy okazy drzew iglastych – sosny czarnej, sosny wejmutki, sosny kalifornijskiej (*Pinus radiata* D. Don), jodły koreańskiej (*Bies koreana* E. H.), świerka pospolitego (*Picea bies* L.) i kłującego (*P. pungens* Engelm.). Tuż przy skwerze rośnie jarzab szwedzki (*Sorbus intermedia* Pers.) i lipa drobnolistna. Dalej mamy drzewa liściaste – klon jawor (*Acer pseudoplatanus* L.), grochodrzew akacjowy, jesion wyniosły, sumak octowiec (Rus. *typhina* L.), wierzba biała odmiany płaczącej (*Salix alba* L. „Tristis”). Zawracamy na ścieżce w kierunku południowym, kierujemy się z powrotem w stronę pałacu, po prawej mijamy boczne skrzydło pałacu. Na trawniku przy płocie można obserwować kolejne okazy drzew – klon zwyczajny, modrzew europejski, grab zwyczajny, platan klonolistny, wiąz pospolity, żywotnik zachodni, miłorząb dwukłapowy, glediczia trójcieniowa, bożodrzew gruczołkowaty. Większość drzew to okazy bardzo sędziwe. Zawracamy na północ, po lewej stronie rosną dwa ogromne okazy egzotycznego drzewa – kłęka kanadyjskiego. Przy pałacu skręcamy w lewo; po prawej stronie widzimy renesansowy ogród – efekt współpracy i wymiany polsko-francuskiej młodzieży, założony w roku 2004. Są to nasadzenia bukszpanu, róż pnących i cisów. Idąc dalej mijamy wieżę pałacową - miejsce bytowania sokoła pustułka i licznych nietoperzy, obok widzimy krzewy i drzewa – forsycję pośrednią, jaśminowiec wonny, żylistek szorstki, przy ścianie rosną krzewy iglaste – cyprysik Lawsona, tuje, występuje też irga rozkrzewiona. Następnie skręcamy w lewo wchodząc w aleję strzyżonych krzewów – główny gatunek to dereń biały, są też klony i graby w formie krzewiastej. Widzimy kolejne okazy wiekowych drzew – klon zwyczajny, grab zwyczajny, klon jawor, wiąz polny. Kierujemy się w stronę sadu szkolnego, po prawej widać grupę lip,

następnie silnie rozrośnięty okaz lilaka oraz grupę cisów pospolitych – miejsce gniazdowania sowy płomykówki; są też dwa egzemplarze surmi zwyczajnej. Przed nami rozciągają się szpalery grabów, które pozwalają obserwować pierwotny układ ścieżek w zespole parkowo-pałacowym. Między drzewami widać pozostałości architektury ogrodowej – fragmenty rzeźb i obelisków. Wychodzimy na szeroką ścieżkę prowadzącą do bramy wjazdowej do ogrodu, Idziemy na północ. Po prawej stronie mijamy szpaler lip drobnolistnych - najstarsza o obwodzie pnia 3,2 metra; po lewej widzimy świerki pospolite i srebrne oraz resztki rzeźb ogrodowych. Na trawniku po lewej stronie rośnie szereg gatunków pochodzący z nowych nasadzeń – platan klonolistny, glediczia trójcieniowa, ostrokrzew kolczasty, oliwnik wąskolistny. Po lewej stronie za wierzbą płaczącą widać aleję lipową. Okazy drzew są sędziwe – obwód pnia około 3-4 metrów. Atrakcją tej części parku są licznie gniazdują sowy płomykówki. Szpaler lip ciągnie się przez około 1 km w stronę Gniechowic. Na trawniku przed internatem, po prawej widzimy trzy wiekowe lipy drobnolistne o obwodzie pnia od 2 do 3,5 metra, obok rośnie też okazały dąb szypułkowy, przy płocie rosną duże kasztanowce zwyczajne. Idąc dalej w stronę internatu znajdziemy jodłę jednobarwną, zobaczymy też okazy kwitnącego bluszczu pospolitego wspinającego się po okazałych jesionach. Dużą atrakcją parku są liczne gatunki wiosennych kwiatów. Znajdziemy tu śnieżyczkę przebiśnieg, śnieżycę wiosenną, ziarnopłon wiosenny, a przede wszystkim fiołka wonnego, który występuje tu masowo tworząc barwne kobierce, rozsiewające w całym parku zapach, w okresie zimowym można tu obserwować kwitnące okazy ciemiernika.

Cele

Przystanek drugi ścieżki edukacyjnej ma za zadanie zapoznać uczestników wycieczki z oazami dendrologicznymi, ale również pozwala obserwować roślinność poszycia parku; przy odrobinie szczęścia można też podglądać życie świata fauny parku.

Proponowane zagadnienia do realizacji na przystanku pierwszym ścieżki dla dzieci w wieku wczesnoszkolnym:

- 1) „Zbieramy liście drzew liściastych – określamy ich kształt i barwę”
- 2) „Mierzmy obwód pni najstarszych drzew w parku”
- 3) „Czy zobaczymy na wieży sokoła pustułkę, a może spojrzymy w mądre oczy sowy płomykówki?”
- 4) „Czy nadlecą nietoperze?”
- 5) „Poszukujemy oznak nadchodzącej wiosny”
- 6) „Czy w zimie kwitną kwiaty ?”

III. Stajnia szkolna

Opuszczamy park szkolny i kierujemy się w stronę stajni pensjonatowej. Powiatowy Zespół Szkół Nr 1 w Krzyżowicach posiada własną stajnię, stanowiącą bazę kształcenia praktycznego. Stajnia pensjonatowa jest wynajmowana dla prywatnych właścicieli koni. Przy zastosowaniu zasad bezpieczeństwa i postępowania ze zwierzętami jest możliwe zwiedzanie obiektu pod opieką „przewodnika”. W stajni utrzymywane są konie różnych ras: małopolskie, wielkopolskie, polskie konie szlachetne półkrwi, koniki polskie, wielką atrakcją jest klacz rasy perszeron. W pomieszczeniu przystajennym jest również osioł, owce oraz krowy i cielęta.

Cele

Przystanek nr 3 ścieżki edukacyjnej mam zadanie zapoznać uczestników wycieczki z najważniejszymi gatunkami i rasami zwierząt gospodarskich, co stanowi niezwykłą okazję w

regionie z tak słabo rozwiniętą produkcją zwierzęcą. Istnieje też szansa nawiązania pozytywnej relacji ze zwierzęciem i nauka szacunku dla naszych „braci mniejszych”. Proponowane zagadnienia do realizacji na przystanku pierwszym ścieżki dla dzieci w wieku wczesnoszkolnym:

- 1) „Zwierzęta w zagrodzie i nie tylko – poznajemy zwierzęta gospodarskie”.
- 2) „Konie i koniki”.
- 3) „Skąd bierze się mleko?”

Istnieje również możliwość przejażdżek konnych dla dzieci po wcześniejszym uzgodnieniu.

IV. „Wyspa” – las łęgowy i raj dla odkrywców

Opuszczamy stajnię i kierujemy się na wprost w stronę tzw. „wyspy”. Widzimy budynek Centrum Kształcenia Młodzieży „Pod Bocianim Gniazdem”, wyremontowany przy wsparciu Fundacji Współpracy Polsko-Niemieckiej. Obok budynku, na uschniętym dębie, znajduje się gniazdo bociana białego. Za budynkiem znajduje się staw z centralnie położoną wyspą oraz półwyspem, gdzie zachowały się ruiny średniowiecznego założenia dworskiego z 1346 roku. Teren wyspy i okolic stawu jest porośnięty drzewostanem typu łęgowego – są to liczne okazy olszy czarnej, klony zwyczajne, klony jawory, jesiony, w poszyciu występują siewki młodych drzew oraz leszczyna pospolita. W runie na szczególną uwagę zasługuje śnieżyczka przebiśnieg rosnąca na wyspie. Inne rośliny to: jaskier rozłogowy, knieć błotna, pałka szerokolistna, tojeść rozesłana, ziarnopłon wiosenny, złoć żółta, miodunka ćma, fiołek wonny, zawilec gajowy, pnącza – bluszcz pospolity i chmiel zwyczajny, obserwować też można pasożyta – kianankę. Częste są też gatunki ruderalne, szczególnie na granicy wyspy z częścią gospodarczą szkoły – przykład ekotopu – granicy dwóch siedlisk – leśnego i otwartego. Są to: pokrzywa zwyczajna, przytulia czepna. Idąc dalej dochodzimy na półwysp z ruinami grodu. Zachowały się kamiennie – ceglane sklepienia, zasypana przybudówka, zniszczone schodki, ruiny wieży. Obok na wzgórku rosną duże lipy, widać też pnie drzew, które w momencie ścięcia miały około 200 lat.

Cele

Przystanek nr 4 ścieżki dydaktycznej ma za zadanie zapoznać uczestników z charakterystyką zbiorowiska łęgowego; daje też szeroką możliwość poznania najpospolitszych wiosennych kwiatów, rozwija chęć odkrywania nowych miejsc.

Proponowane zagadnienia do realizacji na przystanku pierwszym ścieżki dla dzieci w wieku wczesnoszkolnym:

- 1) „Obserwujemy bociana białego – gatunek od wieków towarzyszący człowiekowi”
- 2) „Kto znajdzie najwięcej okazów wiosennych kwiatów ?”
- 3) „Odkrywamy ruiny XIII wiecznego grodu”.

V. Łąka – przykład agrocenozy i „plac zabaw”

Widoczna za wyspą łąka jest użytkowana przez Powiatowy Zespół Szkół Nr 1 w Krzyżowicach. Częściowo jest to obszar użytkowany tylko kośnie, część terenu jest wykorzystywana jako pastwisko dla koni. Obszar ten jest przykładem agrocenozy, gdzie na charakter tego zbiorowiska miał i ma wpływ człowiek. Z punktu widzenia agrotechniki jest to założenie stare – ma około 15 lat, ze względu na koszty jest nawożona stopniu minimalnym. Stan ten daje szansę na ekspansję coraz to nowych gatunków roślin łąkowych. Skład botaniczny runi łąkowej najlepiej obserwować w maju lub w czerwcu, kiedy większość roślin osiąga pełnię rozwoju. Z traw występują na łące: kupkówka pospolita, wiechlina łąkowa, życica trwała, życica wielokwiatowa, kostrzewa łąkowa, stokłosa miękka, wyczyniec łąkowy;

inne rośliny łąkowe – lucerna siewna, koniczyna biała, koniczyna czerwona, mniszek pospolity, babka lancetowata, babka zwyczajna, złocien właściwy, stokrotka pospolita, bodziszek łąkowy, jaskier ostry, pięciornik gęsi, bluszczyk kurdybanek, żywokost lekarski. Na obrzeżach łąki pojawiają się gatunki synantropijne – pokrzywa zwyczajna, jasnota purpurowa, wiechlina roczna. Przechadzając się po łące widzimy aleję kasztanowcową – rośnie tam szpaler kasztanowców zwyczajnych – są to już stare drzewa – część nich występuje w postaci szczątkowej, po niektórych zostały tylko spróchniałe pnie; wszystkie zaatakowane są przez szrotówka kasztanowcowiaczka. Na wielu drzewach można obserwować żagiew łuskowatą – jadalny grzyb o interesującym kształcie i dużych rozmiarach.

Cele

Przystanek nr 5 pozwala uczestnikom wycieczki nie tylko zapoznać się z łąką z naukowego punktu widzenia. Jest to doskonale miejsce na odpoczynek, relaks, kontakt z naturą. Istnieje możliwość zorganizowania licznych zabaw plenerowych dla dzieci; zakończenie wycieczki i zorganizowanie ogniska.

Proponowane zagadnienia do realizacji na przystanku pierwszym ścieżki dla dzieci w wieku wczesnoszkolnym:

- 1) „Poznajemy drzewa i ich szkodniki” – obserwacja szrotówka kasztanowcowiaczka
- 2) „Poznajemy rośliny łąkowe”
- 3) „Zbieramy kasztany”

Jeśli wystarczy uczestnikom wycieczki czasu, sił i ochoty, można dodatkowo zrealizować przystanki ścieżki zlokalizowane poza terenem zespołu parkowo-pałacowego w Krzyżowicach.

VI. Aleja dębów czerwonych.

Cenne okazy dębów czerwonych znajdują się przy ulicy Żernickiej. Można tam dojść opuszczając łąkę i kierując się na prawo z powrotem w stronę wsi.

Drzewa przypuszczalnie liczą około 300 lat, jest ich wiele – aleja ciągnie się aż do granicy z sąsiednią wsią Żernikami Małymi. Droga ta jest wybitnie atrakcyjna jesienią, kiedy dęby przebarwiają się i mieniają różnymi odcieniami czerwieni i brązu, pięknie wyglądają też wiosną w seledynowej szacie.

U zbiegu ulicy Żernickiej i Leśnej dochodzimy do następnego punktu ścieżki – lasu grądowego. Zaraz po wejściu do lasu możemy obserwować bardzo duże połączenie bluszczyku pospolitego wspinającego się po pniach drzew – całość tworzy niezwykle malowniczy zakątek.

Drzewostan lasu to takie gatunki jak: grab pospolity, klon zwyczajny, lipa drobnolistna, modrzew europejski, dąb szypułkowy, a także domieszka brzozy brodawkowatej i buka zwyczajnego. Są też duże okazy świerka pospolitego – prawdopodobnie pozostałość po przedwojennym rozwiązaniu dworskim. Jako efekt sztucznych nasadzeń występują też nieliczne okazy jodły pospolitej. W podszyciu występują siewki młodych drzew, dereń zwyczajny, trzmielina pospolita, bez czarny, kalina koralowa, powojnik pnący. Runo bogate jest w różnorodne gatunki takie jak: fiołek leśny, ziarnopłon wiosenny, złoć żółta, zawilec gajowy, zawilec żółty, miodunka ćma, konwalia majowa, konwalijka dwulistna, czworolist pospolity, jeżyny, niecierpek zwyczajny. Z grzybów można spotkać okazy smardzowatych, purchawicę olbrzymią, późną jesienią masowo występuje opieńka miodowa.

Spacerując po lesie dochodzimy do granic ulicy Dębowej – tu rozpoczyna się aleja 11 dębów.

VII. Aleja 11 dębów.

Idziemy aleją w kierunku wsi; po prawej stronie zaraz przy szosie rosną pomnikowe dęby szypułkowe. Na niektórych zachowały się tabliczki pomnikowe, na ostatnim 11 dębie wspina się imponujący kwitnący okaz bluszczu pospolitego. Przepuszczalny wiek drzew to około 600 lat.

Dochodzimy do granic wsi Krzyżowice, po dojściu do ulicy Głównej skręcamy w prawo i widzimy zabudowania Powiatowego Zespołu Szkół Nr 1 w Krzyżowicach.

(-) Joanna Bluma